שמנה שרצים. החולד והעכבר וגו' (ויקרא יא): הלכן. חייב שכמיט עוקד: והחובל בהן חייב. דיש להן עור כדמפרש בגמרא והויא ליה מטרה שאינה מוזרת והויא ליה תולדה דשוחט. לוי"ה. ל"ל כיון דיש להן עור נעבע הטור כדם הנלרר בו (ג) דחייב משום לובן: ושאר שקצים ורמשים. כגון חולצת וכחשים ועקרבים: החובל בהן פטור. דלאין להם עור: שלא לעורך פטור. דלאין במיט ניטל והויא מלאכה שאינה צריכה לגופה וכ' שמעון היא כדמוקי לה בגמ': חיה ועוף שברשותו. פטור אם נתן שהרי ניטלין ועומדין: והחובל בהן חייב. דיש להן עור: **גמ'** שמונה שרצים יש להן שרות. ופליג אדרבנן דאמרי בהעור והרוטב האמקה הכתה והלטאה והתומט שרוחיהן מטמאין בכעדשה בכשרן אלמא הני ארבעה ליה להו עור: אלה הטמאים. בחר והאמקה והכתה כתיב והרשין ה' יחורה הטמאים לרבות שרוחיהן בכשרן וכתיב אלה למעוטי הגך דקרא קמא החולד והעכבר והלב: לפיכ רבנן מודו. דיש להן עור: למה

שמנה שרצים האמורים בתורה הצדן והחובל בהן חייב ושאר שקצים ורמשים הרובל בהן פטור הצדן לצורך חייב שלא לצורך פטור חיה ועוף שברשותו הצדן פטור והרובל בהן חייב: **גמ'** מדקתני הרובל (ג) בהן חייב מכלל דאית להו עור מאן תנא אמר שמואל רבי יוחנן בן נורי היא *דתנן רבי יוחנן בן נורי אומר שמנה שרצים יש להן עורות רבה בר רב הונא אמר רב אפילו תימא רבנן עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי יוחנן בן נורי אלא לענין טומאה *דכתיב °אלה הטמאים לכם *לרבות שעורותיהן כבשרן אבל לענין שבת אפילו רבנן מודו ולענין שבת לא פליגי והתניא הצד אחד משמנה שרצים האמורים בתורה הרובל בהן חייב דברי ר' יוחנן בן נורי וחכמים אומרים אין עור אלא ומותר דקתני סיפא למה זה דומה לנועל את ביתו לשומרו ונמצא צבי שמור בתוכו ואידך *דהמפים מורסא בשבת אם לעשות לה פה חייב אם להוציא ממנה לחה פטור וממאי דפטור ומותר דתנן *מרט של יד ליטול בה את הקוץ ואידך יהצד נחש בשבת אם מתעסק בו שלא ישכנו פטור אם לרפואה חייב וממאי דפטור ומותר דתנן *כופין קערה על הנר בשביל שלא תאחז בקורה ועל צואה של קטן ועל עקרב שלא (ה) תישך:

הדרן עלך האורג

תוספות שבת פרק שלשה עשר הרא"ש

דף ק"ז ע"א. החובל בהם חייב, פירש"י משום נטילת נשמה ועוד פירש משום צובע ולעיל פרק כלל גדול פרשתי דהך פירושא דנטילת נשמה עיקר ונטילת הדם היא נטילת נשמה כדכתיב כי הדם הוא הנפש היינך דשמונה שרצים החובל בהם חייב אם נגרר הדם אעפ"י שלא יצא לפי שיש להם עורות והעור מעכב הדם שלא יצא וסופו לינקב ולצאת דשאר שקצים ורמשים שאין להם עורות משילא מהם הדם חייב אבל אם לא יצא אין סופו לצאת שאם נעקר הדם היה יוצא מיד והיינו טעמא דמחלק בגמרא בשמונה שרצים בין חבורה חוזרת לשאינה חוזרת דחבורה חוזרת לא נעקר הדם.

פרק ארבעה עשר: שמנה שרצים

[קז, ע"א] שמונה שרצים כו' הצדן והחובל בהן חייב. כבר מפורש בתוס' [1] מאי חובל שנצרר הדם ולא יצא, לפיכך שמונה שרצים שיש להן עורות חייב שאין החבורה חוזרת, אלא שהעור מעכב את הדם שלא יצא, אבל שאר שקצים ורמשים פטור בנצרר הדם, לפי שלא נעקר לגמרי ועתיד הוא לחזור, שאלמלא נעקר לגמרי היה יוצא לחוץ שאין כאן עור המעכבו. ואיסור חבלה הוא משום נטילת נשמה [2] כי הדם הוא הנפש. אבל רש"י ז"ל שפי' משום צובע לא מחוור טעמיה, דבפ' ואלו טרפות [3] מוכח דיצא הדם לחוץ אפי' בשאר שקצים ורמשים חייב, ושם פי' טעם נצרר הדם אע"פ שלא יצא משום דהדרא א) בריי' [4]. אבל בירושל' פ' כלל גדול [5] מצאתי מה צביעה היתה במשכן שהיו משרבטין בבהמה ועורות אלים מאדמים אמר ר' יוסי הדא אמרה העושה חבורה ונצרר הדם חייב משום צובע המאדים אודם בשפה ב) חייב והמוציא דם חייב משום נטילת נשמה שבאותו מקום ע"כ. ומיהו לא ידענא צובע במאי ניחא ליה בשקצים ורמשים, וכן במילה למאי מבעי ליה צביעה, וכן מציצה דאמרי' בפ' ר"א [6] דחילול שבת היא אינה צובעת כלום, אלא נטילת נשמה יש בה. אלא כל חבורה משום נטילת נשמה היא, ובמקום שהוא רוצה בצביעתה איכא נמי משום צובע, כשוחט גופיה דאית בה תרתי כדאי' בפ' כלל גדול [7]. וק"ל פוצע חלזון ומוציא דמו [8] ליחייב משום נטילת נשמה שבאותו מקום, אע"ג דניחא ליה דלא לימות ממש, וליכא לפרושי דפציעת חלזון אינו מוציא דם אלא נצרר הוא ופטור דאין לו עור, שאם אינו מוציא דם האיך הוא בכלל דישה לר' יהודה ג) [9].

פרק שמנה שרצים

הצדן והחובל כהן חייב. פי' החובל בהן עד שנצרר הדם. דכיון שיש להם עור, הוא מעכב את הדם מלצאת. ואלמלא העור מעכבו, היה יוצא. וכיון שכן, אין חבורה חוזרת. וחייב משום נטילת נשמה שבאותו מקום, כי הדם הוא הנפש. אבל שאר שרצים ורמשי', אלו עוקר הדם ממקומו לגמרי עד שתהא חבורה, אף הוא היה יוצא בחוץ כיון שאין להם עור שיעכבנו. אבל אלו יצא לחוץ, אף בשאר שקצי' חייב, ומשום נטילת נשמ' [1], אבל רש"י ז"ל [2] פירש דאיסור החבל' משום צובע. ולדבריו פטור של שאר שקצים משום שאין להם עור שיצטבע בדם. ואינו מחוור לפי שבפרק אלו טריפו' [3] אמרי' בהדיא דאף שאר שקצים ורמשים אם יצא מהן דם חייב, ומפרש נמי טעמא דשאר שקצי' משום דלא הדרא בריא ומשום נטילת נשמה.

לבשל ביצה. וביצה האמורה בכל מקום היא ביצה בינונית של תרנגולין. וכל מקום שנאמר כדי לבשל ביצה הוא כדי לבשל כגרוגרת מביצה •וגרוגרת אחד משלשה בביצה. ואין עמור אלא בגדולי קרקע ו המקבץ דבילה ועשה ממנה עגול או שנקב תאנים והכניס החבל בהן עד שנתקבצו גוף אחד. הרי זה תולדת מעמר וחייב וכן כל כיוצא בזה : ז הדש כגרוגרת חייב ואין דישה אלא בגדולי קרקע. והמפרק הרי הוא תולדת [ה] הדש. החולב את הבהמה חייב משום מפרק וכן החובל בחי שיש לו עור חייב משום מפרק. והוא שיהיה צריך לדם שיצא מן החבורה. אבל אם נתכוון להזיק בלבד פטור מפני שהוא מקלקל. •ואינו חייב עד שיהיה בדם או בחלב שהוציא כגרוגרת : ח במה דברים אמורים בחובל בבהמה וחיה ועוף וכיוצא בהם. •אבל החובל בחבירו אף על פי שנתכוון להזיק חייב מפני נחת רוחו שהרי נתקררה דעתו ושככה חמתו והרי הוא כמתקן. ואף על פי שאינו צריך לדם שהוציא

זה נלמד מדין המנכס והקולר : וביצה האמורה בכל מקום וכו'. פרק המוליא (פ:) מי שמיע לך ביצה קלה מהו ביצת תרגולת ומאמי קרו לה רבנן ביצה קלה שיעורו דשבת כגרוגרת והכא כביצה אמר ליה הכי אמר ר"ש כגרוגרת מביצה קלה ע"כ: וגרוגרת אחד משלשה בביצה. זה נמד רבינו ממה שהקיר פ"ש מהלכות עירובין (פ"פ) ש"מ גרוגרות הן שש ביצים ושס אבאר מאין יצא לו זה: ואין עמור אלא בגדולי וכו'. פרק כלל גדול (עב:) אמר רבה האי דבעיר מלחמה ממלחמה חייב משום מעמר אבל אמר אין עמור אלא בגדולי קרקע ופסק כאביי דאמרי.

ו המקבץ דבלה ועשה ממנה עגול או שנקב תאנים וכו': ז הדש כגרוגרת חייב (וכו'). פרק המוליא (עה.) מ"ר המולא ומתגבן וכגרוגרת חייב וכו'. ואמרינן עלה הולב חייב משום מפרק. והמפרק הוא תולדת הדש, ומכלל שעור הדש הוא כגרוגרת: ואין דישה אלא וכו'. פרק כלל גדול (עה.) מ"ר הפולש תלוון רבי יהודה אומר לו אין פליעה בכלל דישה אמרו לו אין פליעה בכלל דישה אמר רבא מאי טעמייהו דרבנן אין דישה אלא בגדולי קרקע: החולב את הבהמה וכו'. ברייתא פרק המוליא (עה.) מ"ר החולב והמחבץ והמגבן כגרוגרת והמכבד והמרבץ והרודה חלות דבש שגג בשבת חייב חטאת הזיד ביום טוב לוקה את המרבעים דברי ר' אליעזר וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה אין אלא משום שבות. ומאלקו הראשונים ז"ל בביאור ברייתא ע"ש מכן מי שסובר שחכמים נאלקו על מולן שאין אלא משום שבות, ויש מי שפירש שלא נאלקו אלא מהמכבד ואילך, וכן הכריע ר"ח ז"ל ברייתא וכן כתב הרב אלפסי ז"ל בתשובה (מ' שיב) וזה דעת רבינו. ולדבריהם אע"פ שאמרו שאין דישה אלא בגדולי קרקע בהמה וקראת גדולי קרקע ומבואר בגמרא בקונטרס בסוגיא דבעיר מלחמה ומאי דקאמר רב הונא דקא מן הקרקע לדור והוי אור מאור זה אינו דהא לפי דבעיר מלחמה. ונראה לומר בדוחק שהוא ר' לפנות בשבת גיד משום דשבת לדיש לעניין מאלי קאמר דאותר דנקא ר"ש העשבים ר"ש דס"ל לדיש דלא יתלוש הכא אמי יהיה אור תלוש אז לדור שאין בו אוהו יהבר כבר מ"מ חייבין אחר מאכל וישליכו לאקוס לא חייב אלא בענין תלישה אשר נותות מיהא הרשיון:

[* מהכאן דאמרינן שהי פרק הפרה (כ"ק נה:) בני ונמת הכסף וגו' בנקר ובנאן מה הפרש מפורש פרי מפרי ובידולי קרקע וע"ש כתוס') ולזה אפשר שכתב רבינו החולב את הבהמה חייב וכו': וכן החובל בחי וכו'. דין החבלה בה חיוב מבואר במשנה (קמ.). כמו שיתבאר. אבל מה שכתב שהוא משני שהוא משרק והיא תולדת דש הוא מסברתו ז"ל וכמו שכתבתי למעלה שאע"פ שאין דישה אלא בגדולי קרקע. זה דעת רבינו ז"ל. וחלקו עליו, רש"י פי' שהחיוב בחבלה הוא מפני שהוא לוקח יש מי שפירש משני נעילת נשמה שבאותו מקום, ולדברי שניהם אין צריך כגרוגרת אלא נפחות מכאן חייב: והוא שצריך לדם וכו'. פרק המורג (קו.). מני רבי אבא קמי רבי יוחנן כל המקלקלין פטורין חוץ ממחוכל ומנעביר אמר ליה ר"י פוק מני לברא חוכל ומנעביר מינה משנה ואמ"ל משנה חוכל בצריך לאכלו מבעיר בצריך לאפרו זה מבואר: והוא שיהא בדם וכו'. כיון שדעת רבינו שהחובל הוא משום מפרק ודאי שיעורו כגרוגרת וכמו שנזכר למעלה ששעור הדם כגרוגרת אבל בכר כתבתי דעות אחרים:

ח בד"א בחובל בבהמה וחיה וכיוצא בהן וכו'. פירוש דעת רבינו הוא לחייב אף בחובל בבהמה שאע"פ שאינו צריך לדם חייב מפני שנתקררה דעתו וכמו שיתבאר בהן וכו'. פירוש דעת רבינו הוא לחייב אף בחובל בבהמה וחיה וכיוצא בהן וכו'. פירוש דעת רבינו הוא לחייב אף בחובל בבהמה של חברו דרך נקמה שאע"פ שאינו צריך לדם חייב מפני שנתקררה דעתו וכמו שיתבאר בהן וכו'. ובפרק י"ב (ה"ח) בני הקורע בחמתו ובפרק י"ב (ה"ט) בני המכעיר בדיבור של חבירו. והדין הזה יצא לו מסוגיא שבפ' המורג (קה:) ששנינו שם הקורע בחמתו ועל מתו פטור וכל המקלקלין פטורין והקשו מברייתא דתניא הקורע בחמתו ובאבלו על מתו חייב ואע"פ שאבל שבת יצא ידי קריעה ודחקו בחירוץ מתו (וחמתו) ולכסוף תירצו בני חמתו הא ר' יהודה הא ר"ש מתני' ר"ש דפטר מלאכה שאינה צריכה לגופה ברייתא ר' יהודה דמחייב. פירש"י ז"ל זה החירוץ עולה אפילו לקושית מתו והקשו אימר דשמעת ליה לר' יהודה בתחלה דמקלקל מי שמעת ליה ותירצו הא דמי מתקן הוא דקא עביד נחת רוח ליצרו ולקשינן וכה"ג מי שרי והא תניא ר"ש ב"א אומר הקורע כליו

* פי' מה"ר והוא גליון שנוסף בד"ו אל"ף.

לחם משנה

ה וביצה האמורה בכל מקום וכו'. בפרק המוליא (דף פ:) אמרו מי שמיע לך ביצה קלה וכו' משמע מדברי הגמרא דבכ"מ שנאמר לבשל ביצה קלה היא ביצת תרנגולת דמש"ה קרי לה קלה שקלה להתבשל אבל שבכ"מ שנאמר לבשל ביצה סתם שיהיה ביצת תרנגולת זו לא שמענו. ומראה לומר דכיון דגלי בביטול ביצה במקום אחר שהיא [ביצה] קלה הוא הדין דבישול ביצה האמורה בכל מקום יצאין מיניה:

הגהות מיימוניות

נפירות תלושים פ"כא מיהם ע"כ): [ה] בירושלמי דבכל גדול (ה"כ) אמר מאן דשחיק תומי חייב משום דש. פירש הר' משה מקולי (סמ"ג שם, ובוצאה האמורה וכו' פ' כאמרא דיומא: המעמר עד ואין עמור. פ' כלל גדול (דף ע"ג) וכן משמע בפרק המביא (דף ל"ג) בני חבן שנחלר: ז. המקבץ עד הדש. פ' המוליא (דף ל"ה): ענין המפרק פירש"י ז"ל סוף המוליא אבל בדברי מפרשי תוספות לקוטר: ז. החולב את הבהמה חייב משני שהוא משרק. סוף פ' המוליא: וכן החובל עד כגרוגרת. פ"ק דבתוכות (דף ו') וס' שמוה ערלים (דף ק"ז): כתב הרמב"ד וכי המשקין שיעורן כגרוגרת והלא אבל כדי נמיעה ואמר המשקין שיעורן חלוקין, עכ"ל. ואני אומר כי זה הוא דוקא דמוליא ומשקין דמרבות לרבות וכדומן ריש פירקין המוליא יין כדי מזיגת הכוס אבל כדי נמיעה אבל הכא נחוצל עסקינן ומש"ה מוקמינן לה בצריך לדם פ"ק דבתוכות לבתאלה בשבת בשמעתין דבוצל ובדעת רבותינו בעלי התוס' ז"ל כדי שתהיה מלאכה לבריכה לגופה וכן בפ' שמונה שרצים ולכך דקוק בלן ר"מ ז"ל בגשנו דהוי כמפרק שהיא תולדה דדש ואין דש חייב בשבת מבגרגרת. ומעתה מיני רוחה מקום לקושיא זו והניין עם ר"מ ז"ל כד"ו: ח. בד"א נחובל עד ממנו חייב. פ' ר"מ דאורג (דף ק"ז):

מקורות וציונים

וביצה האמורה. כלים פי"ז מ"ו שבת פ: זומה פ. כגרוגרת מביצה שבת פ: ירושלמי שם. לקמן פי"ח ה"ד ובפרקין הפ"ג. וגרוגרת. רבינו בפ"ש מהל' עירובין ה"פ מעירובין פ: פכ: ש"ע סי' שפ"ח פ"ב. ואין עמור שבת עב: ועיין לקמן פכ"ח ה"ל ושו"ע סי' ש"מ פ"ב. בראב"ד א"א קרוב הוא עיין מה"מ ובערשב"ם עירובין פ: נפש הרלב"ד:

ח"ש. המקבץ לקמן פכ"ח ה"ל מלמד מהא דשבת קמב: ומירושלמי פ"ז ה"ב הכן בשבת אין מומקין וכו'. ש"ע סי' ש"מ ס"ב: ח"ש. הדש שבת לה. ירושלמי פ"ז ה"ב בדלעיל. ואין דישה שבת עה. ועיין תוספתא פ"ש ועיין ירושלמי פ"ז ה"ב. והמפרק פ"כ ב"ב רש"י בשבת עב: לה. החולב שבת לה. שבחים סה. תוספתא פ"ו ושבת ועיין ירושלמי פ"ז ה"ב ומימה מפוס קולר. וכן החובל שבת קו. עין ברכת אברהם סי' י"ח. משום מפרק כ"ב בפה"מ פס. צריך לדם שם קו. כ"ב לו: ירושלמי שבת פ"ב ה"ה ועיירונין פ"ו ה"ח ופ"ב ה"ג. הי"ש. כגרוגרת שבת לה. בראב"ד חלב כדי כגמיעה שבת עז: ש"ע"ב בתוס':

ח"ש. בד"א בחובל בבהמה כ"כ בפה"מ בנ"ק ע' החובל בהא בשבת קה: וכ"ה לקמן פ"ש הי"ז ופי"ב ה"ח ופ"ד מהלי מוכר ומקיה ה"ח:

שנויי נוסחאות

ח"ש. תולדת הדש בקלח דפו"י תולדת הדש וחייב וכן כל כיוצא בזה. החולב את הבהמה חייב משום מפרק בגרוג כתב"י ודפו"י החולב את הבהמה חייב מפני שהוא מפרק.

רעק"א

ה"ה. במגיד משנה ד"ה ואין עמור. ופסק כאביי וכו'. ע' לקמן פח"י הל"ד בהה"מ ובנע"ב.

ח"ש. בכסף משנה ד"ה המקבץ דבילה. כתב הרמ"ך וכו'. וכ"כ תוס' ביצה ל"ח ד"ה מן הקרקע. ח"ש. החולב וכו' וכן החובל וכו' חייב משום מפרק. והוא דס"ל דגם בהמה נקראת גידולי קרקע. ובמש"כ הרב המגיד, אבל תוס' שבת (ע"ג ע"ב) כתבו דלגבי דבר הגדל מתוך מן הקרקע לא חשיבא בהמה גידולי קרקע. ולפי זה דמפרק חייב משום דש פ"כ ליכא בבהמה משום מפרק. (בנ"מ בה"י סי' י"ד ושם הלריך רבינו דהתוס' לשיטתם יש לחלוק לדבריהם ולהרמב"ם (שיטתו ליכא לחוק).

וכן החובל בחי שיש לו עור חייב משום מפרק. קשה לי דרבינו

מקבץ בשבת חייב מפני שהוא מעמר ומלקט ומאמר לקט ומשמר ומלקט ומאמר לקט ומשמר ומלקט ומאמר לקט ומש

אי בעיא לפי מה לבעל בתולה בשבת. הסיק הלכה בעל בתולה אחר בעל בתולה בשבת ?

מתני' לבעל בתולה בשבת. לא
על גב דהקנו שהיא בתולה
בשעת כריעה מכל מקום אם אירע
לו שלא בעל בליל חמישי לא חייבוהו
חכמים להמתין עד יום חמישי אחר
לא עד יום ב' ולהכי בעי אם מיתר
לבעול בשבת אם לאו אע"ג דתניא
למיל ומפרישין חתן מן הכלה לילי שבת
תחלה מפני שהוא עושה תורה כיון כך
ומיון כך לא יכעול לא בערב שבת ולא
בי' פי' בקונטרס דלא הוה ידע להבא"
ידע לה ובמי הכי הלכתא דאיכא
למימר דפליגי בה ר' יהודה וא"ש
ומיהו אל כרחך גרסה דלא ידע
הכריחא דחיישינן שמא שמחוט כן
עוף דלא הוה ידע לה מלא קמיבעיא
ליה הא בהא לא פליגי ר' יהודה
ור"ש והא דלא פליגי מיהו לבסוף
מקום המשכח תנאי דפליגי עלה:
דם מיפקד פקיד לא חטרי מיחבר.
מעמא דחטרה לא כפרש"
דפירש בפרק שמונה שרצים (שבת קז:)
דחייב משום טבע, גבי ח' שרצים
דתנא התם גרר הדס לא"ש שלא יצא
וקשה לר"י דבאלו מריפות (חולין מז:)
בשמעתא דריאה תניא ושאר שקצים
ורמשים עד שיצא מהם דם והתנא
התם מא' טבע לחיכא הא ליה לה
עוד, ור"ש מא' לבעיה איכא בהך
חטרה, וכן גבי חטרה דמילה
לא שייך לבעיה ועוד דעל כרחך
לשמואל איכא טעמא אחריתא דבפרק
כלל גדול (שבת פה. ופס) קאמר דשומט
לא מחייב משום טבע אלא משום
עמילת שמנה אלמא טעמא דחטרה הוי משום עמילת שמנה דקאמר
שמואל התם ורב דאמר התם משום טבע אף משום טבע קאמר
ומעילת שמנה אין לפרש דטעמא משום הכחשה שמחלישו וטעל
קלת שמנו, דהכא אין ברך לחלישות האשה, ומיהו איסורא דקאמר
הכא איכא למימר דהוי דרבנן, לכל גבי מילה משמע דאיכא איסורא
דאוריתא בהאלאה דם דאחריון בפרק ר' אליעזר (שם קנ:) הא
לומא דלא מיין סכנתא הוא ומעברינן ליה בשיטת מדקא מחללין שבת
עליה, מה דיחמא דם מיפקד פקיד קמ"ל דחטרי מיחבר, ולא הוה
משום האלאה ליכא חיטא שבת דהויא מלאכה אחון לריכה לגופה
אין צורך להחליש הדעת, וכראה לר"ת לפרש דהאלאה דם הוי
עמילת שמנה "כי הדם הוא הנפש" וכשטעל מקלתו טעל מקלת שמנה
וקשה לר"י דאמרי' בפרק כלל גדול (שם שם. ופס) גבי הגד חלזון
והפולטו וליחיב גמי משום עמילת שמנה, ומשני מתעסק הוא אצל
עמילת שמנה, דכל כמה דאיכא כיה שמנה טפי ניחא ליה כי' אלפי זהב
אפילו הוא חי נמור הרי יש כאן עמילת שמנה, ואמר ר"מ כי דם
חלזון שלבמין בו הוא מיפקד פקיד ועל לאו אינו מייב משום
עמילת שמנה ועל שאר הדם שמחוכר תמיד ליה מתעסק:

לדם הוא שרץ ושרי. וא"ת והא פסיק רישיה הוא לענין הפתח
וא"ע שיכול להיות הדם כלא עשייה הפתח פי' ר"ק דאיכא פעם אחרת כשיבעול ולפירושו לקמן דקאמר
דם חטרי מיחבר אי לדם הוא שרץ ואסור אף על גב דהוי מלאכה שאינה לריכה לגופה דבריה במקום לערה נבי מוכסא הכא נבי
מלוה אסור ולקמן בפרק הא דפרץ ממפיס מוכסא לפירושו ור"י מפרש לדם הוא שרץ שצריך לראות אם היא בתולה:

אם אימתי שמר הלכה כרבי יהודה מקלקל הוא אלא הפתח ושרי. פי' דרבי יהודה אית ליה דמקלקל בחטרה ודבר שאינו מחבוין וקשה דבגרירה אסר ר' יהודה אע"ג
דאיכא תרתי דאין מחבוין ומקלקל נמי הוי כדאמרינן בשילהי פ"ק דחגיגה (דף י.) דמוקי הך דמוקר נומא ואין צריך אלא לגופה דפטור אפי'
כר' יהודה דמחייב מלאכה שאינה לריכה לגופה וטעמא דפטור משום דמקלקל הוי ובפרק י"ט (ביצה כב. ופס) אסר רבי יהודה קיבול אף על
גב דאין מחבוין ומקלקל וש לומר דהכא שרי טפי משום דאיכא דאיכא תרתי שלא נמי מלוה אין מרץ יש
את"ל הלכה כרבי יהודה מקלקל בחטרה הוא כי. מתמה דאי הלכה כרבי שמעון אמאי אמרינן דאין מחבוין וקשה דבשלהי
פוטר רבי שמעון בחטרה עפי מתעסק ווי"ל דמתעסק שמחבוין במלאכה לא מיפטר בשבת אלא משום דאין זה מלאכת מחשבת ומשום
הכי חייב לרבי שמעון מהעסק בחטרה כמו מקלקל בחטרה דמחייב רבי שמעון אע"ג דאין זה מלאכת מחשבת ולהכי אלין ליה
במקלקל

יניח אצבעו באזניו והיינו דאמר ר' אלעזר מפני מה אצבעותיו של אדם רזמות ליתידות מאי מעמא אילימא משום דמחלקן כל חדא וחדא למילתיה עבידא דאמר מר *יו זרת זו קמיצה זו אמה זו אצבע זה גודל אלא מה טעם משופות ביתידות שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יניח אצבעותיו באזניו תנא דבי רבי ישמעאל מפני מה אזן כולה קשה ותאלילה רכה שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יכוף אליה לתוכה ת"ר *אל ישמיע אדם לאזניו דברים בטלים מפני שהן נכוות תחלה לאיברים|איבעיא להו מהו לבעול בתחלה בשבת, דם מיפקד פקיד או חבורי מיחבר? ואם תימצי לומר דם מיפקד פקיד לדם הוא צריך ושרץ או דלמא לפתח הוא צריך ואסיר, ואם תימצי לומר לדם הוא צריך ופתח ממילא קאתי, הלכה כר"ש *דאמר דבר שאין מתכוין מותר, °או הלכה כרבי יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור ואם תימצי לומר הלכה כר' יהודה מקלקל הוא אצל הפתח או מתקן הוא אצל הפתח, איכא דאמרי ואם תימצי לומר דם חבורי מיחבר לדם הוא צריך ואסור או דלמא לדגאת עצמו הוא ושרץ ואם תימצי לומר לתגאת עצמו הוא צריך ודם ממילא קאתי הלכה כרבי יהודה או הלכה כר"ש, ואם תימצי לומר הלכה כר' יהודה מקלקל בחבורה או מתקן בחבורה הוא, ואם תימצי לומר מקלקל בחבורה הוא במקלקל הלכה כרבי יהודה או

יניח אצבעו באזניו. שהיא שפוייה כיחד: מ"מ. כלומר כמאי דומות ביתידות: לו מימא דמחלקן. שמחולקות זו מזו ואינן מחוברות יחד: חדא חדא למילתיה. קושיא היא כל אחת יש בה טרף ואף בטרפות נבוה: זו אמה. מן הקמיצה מודדין זרת על פס אמה: מלאכתו שאינו הקמיצה מתחילין לקנות חופה שלא מלכתות על פס יד: הקמיצה והאמה והאלבע וקומץ: זו אמה. מהגדולה מודדין אמה כגון ואמה כליס: זו אלבע. למתן דמיס של חטאת דכתיב ביה באלבעו (ויקרא ד): זה גודל. לבהן יד דאהרן (שם ח) ודמטרפ (שם יד): משופות. לגוישיר"ם בלעז: אליה. בשר שבסוף האזן: נכוות אחילה לאבריס. רכות ודקות ליכות מטולס והכי גמי אמרינן במסכת ע"ז (דף נח.) הלי שובר כוכבים לחיכך ריסא שרי למיכל אפילו מרבע מודגיה ואח"פ שממהר ליבעל: מהו לבעול בתחלה. לא שמיע לה הך מתניתא דתנינא" ח"ל שמיע להו ומיבעיא להו הלכה לו אין הלכה: מיפקד פקיד. כמו פקדון כעוס ושומר ואינו נכלע בדופני הארון לאיתא יליאתו על ידי חטרה אלא שהפתח נעול בפניו ופותחין לו ויוצא: לא חטרי מיחבר. דס נחוצים היוצא על ידי חטרה הוא כח שהדופן מתפרק מחברו: אם תימצי לומר מיפקד פקיד. ואין בו משום חטרה כוונת המוליאו למחל לדם הוא צריך ומתכוין להוליאו: ושרי. דהא מיפקד פקיד: לא לגמא לפתח מתכוין. והרי הוא כבנין ואסור: ואם תימצי לומר לדם הוא מתכוין. ולא לפתח ומיהו על כרחך פיתחא ממילא הוי: הלכה כרבי יהודה. בדבר שאין מתכוין ולאסור: לא כר"ש. ומותר, ול"ת פסיק רישיה ולא יעמוד הוא, הא פרכינן לה לקמן ומשנינן יש שבקיאין בהגיה ואין דס יוצא, ואף אין פתח נפתח הלכך לא פסיק רישיה ולא יעמוד הוא: ואח"ל הלכה כרבי יהודה. אלמי אינכי דקיימא לן (שבת ד' קו.) כי אמר רבי יהודה במתקן אבל במקלקל אינה מלאכה ויש לשאול על פתח זה אם מתקן הוא אלא לא מקלקל הוא שבתחילה אינה מן הנשמה: ואח"ל מקלקל הוא לא"ג דאי מקלקל לדברי הכל מותר שאין לך מקלקל חייב חלת מוכל ומבעיר אלא דרבי שמעון והכא לא מוכל הוא דהא בתח"ל דס מיפקד פקיד בעי לה ואזיל: דדס ממילא קא הוי. הוא אינו מתכוין להוליאו אבל הוא יוצא ומלאת חטרה נעשית שלא בכוונה: הלכה כרבי יהודה. בדבר שאינו מתכוין ומשמע מתקן הוא ואסור: לא הלכה כר"ש. דדבר שאין מתכוין מותר: ואם תימצי לומר הלכה כרבי יהודה. מקלקל הוא ומותר לא מתקן הוא ואסור ואפי' אם מקלקל הוא יש לומר לד לאסור אם בדבר שאין מתכוין סבירא לן כרבי יהודה דאמרינן כל המקלקלין פטורין חון מתובל ומבעיר ותוקימנא כר"ש בפרק הלוקח (שבת קו.): הלכה כרבי יהודה במקלקל. ומותר דכי אמר רבי יהודה דבר שאין מתכוין אסור במתקן אבל במקלקל לא אמר: לא

מתניתין יא.

שבת קיא. כגרותה. כלה. [פ"ב]

שבת מה. קא. קיא. קיב. קיג. קמ. נדרים כב. סוכה נג. [ביצה ל.]

[חס' ר"ת שמעון פ"ד]

[דף נז]

ביצה כב. [שבת מא. ומ"ל]

[לאח"ב המלאכה שא"ל לנוסה אסור לר"ש אינה דלא ניחא ליה כלל שר' יוסי ס"ב בפסחא בתנוכה לא"מ סי' יד]

[אח"ל נוסס ומיהו]

[אח' תוס' שבת מא: ד"ה מיתיס]

[ומי' תוס' בסחיה סה: ד"ה ומיתיס]

לו הלכה כר"ש יהודה בדבר ש ושימוקיד. שלא ת לדבר הב: אלו אומרים מרבן ה מלאכתם ר"ש ר"ש כשמואל הבן אי ורב שרי. כה מחברין מיהר ס דמיתיה. סתומי תנכר דבר בבלאי בבדים: תכוס סתומה תבל כלי ים כלי לקמן: הוצה מחבין: בגד אליבא דרב ואי שמואל נופייהו דס מיפקד פקיד פתח הוא: מקו ומקלקל מודה בחטרה הוא. ה אף במקלקל בחב בה רבי יהודה ש במסכת נדה אמו לראות מבינעי לעיה בהן מחמת תבל בתנים: עד ב שאינה מתמתה בגי הגיעומה נרתי הרתכין. תפלי

ליבון חלת נבי ומעלי חון סתומי ט מטום דלת ומעגנים מבגדים פסוק דשיה דלא דלא ריחא ליה כלל שר' רישה הוא הוה מתעגנים מבגדים רישיה כי' ומשני ומלאה לר"י דלי כיון שהעגנים זה דלא ריחא ליה כלל נמי לעבות נה פה מי ניחא ליה בפה אבל אי ולא הכי (שם קמה.) בבגיב דהוקא בבגדים ש יא דכל דבר שי תרומון שמא יש שובר עד עותמו מסוכלרת דמיתה דמי דאם בדעתו שם א"ב לא הו שם א"ב לא הו ואיתי מתכוין לגמ מיפקד פקיד לפת מולאי שבת לא. לי דהא לא בעינן ב עד מלא"ש שיבעל נקבו לאמשמין ב דבריתא והא ב לעלת וי"ל דהוה ד' ליעת ומשני

נליון השי"ס נבי' לא מלכם מרי לאמר הלא"ש לאמר. מי פסחים כם ע"ב מרים לא לאמר:

לאמר שם מלי ליבאה

כ שם בשבת בפשוטה בְּשֶׁכִּיל שֶׁלֹּא יִשְׁכָּנוּ מַתָּר: ח (כח) *כשְׁמוֹנָה שְׁרָצִים הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה הַצָּדָן חַיָּב,
(כט) *וְהַחוֹבֵל (ל) בָּהֶם, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא יָצָא מֵהֶם דָּם אֶלָּא נִצְרַר תַּחַת (ז) [ז] הָעוֹר,

כַּנָּתוֹ לְהַבְרִיחַ אוֹתוֹ מֵעָלָיו: ח (כח) שְׁמוֹנָה וְכוּ׳. דְּהַגָּה מִתְּחִלָּה בֵּאֵר הַמְחַבֵּר דִּין צְרִידָה בְּחַיָּה וָעוֹף, דִּבְאוֹתָן הַמִּינִים סְתָמֵיהוּ נְצוּדִין לְצָרֵךְ, וְצָרְשָׁו בֵּאֵר הַמְחַבֵּר דִּין צְרִידַת שְׁרָצִים, דְּבָהוּ יֵשׁ חִלּוּק, דִּבְאוֹתָן הַמִּינִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן עוֹרוֹת, וְהוּא הַשְּׁמוֹנָה שְׁרָצִים הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה, "הַחֹלֶד וְהַעַכְבָּר וְהַצָּב" וְגוֹמֵר, יֵשׁ צְרִידָה, דְּמִסְתָּמָא צָדָן גַּם־כֵּן לְצָרֵךְ זֶה, אִם לֹא שֶׁכַּנָּתוֹ הָיְתָה בְּהַדְיָא שֶׁלֹּא לְצָרֵךְ וּפָטוּר, מִשּׁוּם דְּהָוֵי לֵהּ מְלָאכָה שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְגוּפָהּ, אֲבָל שְׁאָר שְׁרָצִים אֵין לָהֶן עוֹרוֹת וּסְתָמֵיהוּ נְצוּדִין שֶׁלֹּא לְצָרֵךְ, אִם לֹא שֶׁכַּנָּתוֹ הָיָה בְּהַדְיָא לְאֵיזֶה צָרֵךְ, וְאָז הוּא חַיָּב אִם הוּא דָּבָר שֶׁבְּמִינוֹ נָצוּד: (כט) וְהַחוֹבֵל. טַעַם לְחִיּוּב חֲבָלָה הוּא (מג) מִפְּנֵי נְטִילַת נְשָׁמָה שֶׁבְּאוֹתוֹ מָקוֹם, כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ, (מג) וְעַל־כֵּן אֲפִלּוּ יָצָא הַדָּם כָּל־שֶׁהוּא אוֹ נִצְרַר הַדָּם כָּל־שֶׁהוּא חַיָּב: (ל) בָּהֶם. נָקֵט חֲבָלָה בִּשְׁרָצִים, מִשּׁוּם

* וְהַחוֹבֵל. דַּעַת הָרַמְבַּ״ם דְּחוֹבֵל חַיָּב מִשּׁוּם מְקָרֵק שֶׁהוּא תּוֹלְדָה דְדָשׁ, דְּדָמִים שֶׁמְּקָרֵק מִתַּחַת הָעוֹר כְּמְקָרֵק תְּבוּאָה מִקַּשִּׁיהָ דְּמֵי,

(לא) חַיָּב. וּשְׁאָר (מ) שְׁרָצִים, (לב) אֵינוֹ חַיָּב הַחוֹבֵל בָּהֶם אֶלָּא־אִם־כֵּן יָצָא מֵהֶם דָּם, וְהַצָּדָן, לְצָרֵךְ חַיָּב, (לג) לְשֶׁלֹּא לְצָרֵךְ *אוֹ סְתָם, (ט) פָּטוּר אֲבָל אָסוּר, (לד) *כוּלְהַרַמְבַּ״ם חַיָּב:

ל שם בתוספות מ שם בפרק י׳. וכתב הר״ן דלטעמה אזיל דפסק בפרק א דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב ודלא כרבי שמעון

בֵּאֵר הֵיטֵב

עַד שֶׁיֵּצָא דָם כִּגְרוֹגֶרֶת מִמְּקוֹם לְמָקוֹם, וְי״א מִשּׁוּם צוֹבֵעַ, וְי״א מִפְּנֵי נְטִילַת נְשָׁמָה שֶׁבְּאוֹתוֹ מָקוֹם, וְלָזֶה הִסְכִּימוּ רֹב הַמְפָרְשִׁים. וּבְחוֹבֵל בְּאָדָם אוֹ בְּבְהֵמַת חֲבֵרוֹ דֶּרֶךְ נְקָמָה, הָרַמְבַּ״ם מְחַיֵּב, שֶׁעוֹשֶׂה נַחַת־רוּחַ לְיוֹצְרוֹ, וְהָרַאֲב״ד פּוֹטֵר, ע״ש, וְעַיֵּן בְּמ״א סִימָן רעח מש״ש,

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

דִּבְהוּ יֵשׁ שְׁרָצִים שֶׁאֵין לָהֶם עוֹר וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיֵּצָא הַדָּם, כְּמוֹ שֶׁמְּסַיֵּם הַמְחַבֵּר, אֲבָל כָּל־שֶׁכֵּן דְּיֵשׁ חִיּוּב בְּבְהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, (מד) שֶׁכָּלָּם יֵשׁ לָהֶם עוֹר וְחַיָּב אֲפִלּוּ בְּנִצְרָר. (מה) וְכָל זֶה מַיְרֵי כְּשֶׁצָּרִיךְ לַדָּם הַחֲבָלָה לְכַלְכּוֹ אוֹ לְאֵיזֶה עִנְיָן, (מו) אוֹ לְבָשָׂר שֶׁנִּצְרַר בּוֹ הַדָּם לְהַאֲכִיל לְכַלְבּוֹ עִם דָּמוֹ, דְּאִי לָאו הָכִי הוּא בְּכְלַל מְקַלְקֵל וּפָטוּר. (מז) וְיֵשׁ מִן הַפּוֹסְקִים שֶׁסּוֹבְרִין דְּלִפְיָכָךְ חַיָּב בְּנִצְרָר הַדָּם, דְּאֵין זֶה בְּכְלַל קִלְקוּל אֶלָּא תִּקּוּן, שֶׁדֶּרֶךְ הָעוֹלָם לְהַכּוֹתָם כְּדֵי לְהַחֲלִישָׁם שֶׁיְּהֵא נוֹחַ לְהַכָּבֵשׁ. וְאִם עָשָׂה חֲבָלָה בְּאָדָם דֶּרֶךְ נְקָמָה, אוֹ בְּבְהֵמָה חַיָּה וָעוֹף שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּאֹפֶן זֶה, וְיָצָא הַדָּם אוֹ נִצְרַר, דַּעַת הָרַמְבַּ״ם שֶׁחַיָּב בְּזֶה בְּכָל גַּוָּנֵי, (מח) כִּי אֵינָנּוּ בְּכְלַל מְקַלְקֵל, וְהַטַּעַם, מִפְּנֵי שְׁפִיכַת אֶת דַּעְתּוֹ בְּדָבָר זֶה וְיָנוּחַ יִצְרוֹ, וְהוֹאִיל וַחֲמָתוֹ שׁוֹכֶכֶת בְּדָבָר זֶה הֲרֵי הוּא כְּמִתְקַן וְחַיָּב, וְהוּא הַדִּין בְּקוֹרֵעַ בְּחֲמָתוֹ, וְהָרַאֲב״ד פּוֹטֵר, עַיֵּן שָׁם. וּלְכָלֵי עַלְמָא אִסּוּר יֵשׁ בְּזֶה, דְּכָל הַמְקַלְקְלִין בְּכָל מְלָאכוֹת שַׁבָּת, אַף שֶׁפְּטוּרִין מֵחַטָּאת מִכָּל מָקוֹם אֲסוּרִין. (מט) וְעַל־כֵּן יִזָּהֵר מְאֹד שֶׁלֹּא לְהַכּוֹת שׁוּם חַי בְּשַׁבָּת הַבָּאָה שֶׁיָּכוֹל לָבוֹא לִידֵי חִבּוּרָה, כִּי עַל־כָּל־פָּנִים אִסּוּר יֵשׁ בַּדָּבָר לְכָלֵי עַלְמָא, וְהָעוֹלָם נִכְשָׁלִין בָּזֶה, וְכֵן אִסּוּר לְחוֹף שְׁחִין, שֶׁעַל־יְדֵי הַחִפּוּף מוֹצִיא דָם, שֶׁנִּבְלָע בַּבָּשָׂר, וְאִם־כֵּן עוֹשֶׂה חִבּוּרָה [מגן־אברהם בסימן שכח ס״ק לד]. וְאִם הוּא מַקִּיז דָּם לְאָדָם לִרְפוּאָה כְּשֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה אוֹ בְּבְהֵמָה, חַיָּב לְכָלֵי עַלְמָא, דְּהוּא בְּכְלַל מְקַלְקֵל, וְגַם הוּא מְלָאכָה הַצְּרִיכָה לְגוּפָהּ, דְּהָא רוֹצֶה עַתָּה בַּחֲבָלָה זוֹ כְּדֵי לְהִתְרַפֵּאת. וּלְפִי זֶה, הוֹצָאַת הַשֵּׁן הוּא מְלָאכָה דְאוֹרַיְתָא, דְּהוּא בְּכְלַל חוֹבֵל לִרְפוּאָה [כֵּן כָּתְבוּ מְגֵן־אַבְרָהָם בְּסִימָן שכח סָעִיף־קָטָן ג וְהַפְּרִי־מְגַדִּים וְהַחַיֵּי־אָדָם, וְעַיֵּן בְּבֵאוּר הֲלָכָה. וּבְמַאֲמַר־מָרְדְּכַי מִשְׁמַע דְּהוֹצָאַת הַשֵּׁן רַק אִסּוּר לְחוֹף שְׁחִין, דַּחֲבָלַת הַדָּם הַנַּעֲשָׂה עַל־יְדֵי־זֶה אֵין צָרִיךְ לְגוּפָהּ, וְכֵן מִשְׁמַע מֵהַגְּר״ז]: (לא) חַיָּב. דִּנְצָרַר הָיְנוּ שֶׁנֶּאֱסַף וְנִקְבַּץ בְּמָקוֹם אֶחָד (נ) וְשׁוּב אֵינוֹ חוֹזֵר וְנִבְלָע בַּבָּשָׂר, וְעַל־כֵּן חַיָּב מִשּׁוּם נְטִילַת נְשָׁמָה שֶׁבְּאוֹתוֹ מָקוֹם, כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ, וְכַנַּ״ל: (לב) אֵינוֹ חַיָּב. הַטַּעַם, (נא) דְּקִיְּמָא לָן חִבּוּרָה הַחוֹזֶרֶת לֹא שְׁמָהּ חִבּוּרָה, וְעַל־כֵּן שְׁאָר שְׁרָצִים שֶׁעוֹרָן רַךְ מִמֵּשׁ כְּבָשָׂר, בְּמִהֲרָה נִצְרָר בּוֹ הַדָּם וְיָשׁוּב אַחַר־כָּךְ לְקַדְמוּתוֹ, לְפִיכָךְ אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיֵּצָא דָם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן שְׁמוֹנָה שְׁרָצִים שֶׁאֵין עוֹרָן רַךְ, אֵין נִצְרָר בּוֹ הַדָּם עַד שֶׁנִּתְהַוֶּה חִבּוּרָה גְּמוּרָה שֶׁאֵין חוֹזֶרֶת לְקַדְמוּתוֹ, וְיֵשׁ לְחַיְּבוֹ אַף בְּנִצְרָר מִשּׁוּם נְטִילַת נְשָׁמָה שֶׁבְּאוֹתוֹ מָקוֹם:

וְה״ה בְּקוֹרֵעַ פְּלִיגֵי. וְנ״ל דְּחוֹבֵל לִרְפוּאָה חַיָּב לְכ״ע, ע׳ סִימָן שכח, מ״א: (מ) שְׁרָצִים. כֵּיוָן שֶׁעוֹרָן רַךְ, בְּמִהֲרָה נִצְרָר הַדָּם אע״פ שֶׁאֵין שָׁם חִבּוּרָה: (ט) פָּטוּר. דְּהָוֵי מְלָאכָה שֶׁא״צ לְגוּפָהּ. הֲעֵלָה דָג מִן הַסֵּפֶל שֶׁל מַיִם וְהִנִּיחוֹ עַד שֶׁיִּבַּשׁ כְּסֶלַע בֵּין סְנַפִּירָיו, חַיָּב מִשּׁוּם

בֵּאוּר הֲלָכָה

וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא יָצְאוּ לַחוּץ, מִכָּל מָקוֹם נֶעֱרוּ מִמְּקוֹם חִבּוּרָם, וּלְפִי זֶה בָּעִינָן שֶׁיֵּצָא דָם כְּשִׁעוּר גְּרוֹגֶרֶת מִמְּקוֹם לְמָקוֹם לְעִנְיַן חִיּוּב חַטָּאת, כְּמוֹ בְּדָשׁ. גַּם אִם חָבַל בְּשָׂרוֹ לְאַחַר מִיתָה וְיָצָא דָם, חַיָּב [כ״כ הפמ״ג והוכיח זה מגמרא]. וְיֵשׁ אוֹסְרִים דְּחִיּוּבָא דְחוֹבֵל הוּא מִחֲמַת נְטִילַת נְשָׁמָה שֶׁבְּאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁחָבַל, כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ, וְאִם־כֵּן לֹא בָּעִינָן שֶׁעוּרָא, וְרֹב הַפּוֹסְקִים הִסְכִּימוּ לָזֶה, הֵינוּ רַשׁ״י בְּפֶרֶק אֵלּוּ טְרֵפוֹת דַּף מו וְעַיֵּן בְּפֶרֶק ח׳ שְׁרָצִים בְּמִשְׁנָה בְּרַשׁ״י שָׁם, וּמִשְּׁמַע דִּבְחַלִּין חָזַר רַשׁ״י וְהִסְכִּים לְטַעַם זֶה], וְהָרַמְבַּ״ן וְהָרַשְׁבַּ״א וְהָרִיטְבַּ״א וְהַמְּאִירִי וְגַם הַתּוֹסְפוֹת בְּפֶרֶק ח׳ שְׁרָצִים הִסְכִּימוּ דְּטַעַם זֶה עִקָּר. וּמִכָּל מָקוֹם בְּצָמִים שֶׁחִיּוּב אַף מִשּׁוּם צוֹבֵעַ, כְּגוֹן שֶׁנִּצְטַבֵּעַ הָעוֹר כְּשִׁעוּר צְבִיעָה עַל־יְדֵי הַדָּם שֶׁנִּתְקַבֵּץ תַּחְתָּיו מִן הַחֲבָלָה וְיֵשׁ לוֹ אִיזֶה צֶרֶךְ בִּצְבִיעָה זוֹ, כֵּן הַכְּרֵעַ הַרַשְׁבַּ״א בְּחִדּוּשָׁיו, וּבֵאֵר כָּזֶה הַיְרוּשַׁלְמִי דְּקָאָמַר דִּנְצָרַר הַדָּם חִיּוּב מִשּׁוּם צוֹבֵעַ, עַיֵּן שָׁם. וְנִרְאֶה דְּמָה שֶׁכָּתַב הַמָּגֵן־אַבְרָהָם וְנִרְאֶה לִי דְּחוֹבֵל לִרְפוּאָה וְהוּא הַקָּנוּי דַּם חַיָּב לְכָלֵי עַלְמָא, וְרוֹצֶה לוֹמַר דְּהוּא בְּכְלַל מְקַלְקֵל אַף לְהָרַאֲב״ד, וְגַם דְּהוּא בְּכְלַל מְלָאכָה הַצְּרִיכָה לְגוּפָהּ כֵּיוָן שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהִתְרַפֵּאת עַל־יְדֵי חֲבָלָה זוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּאַר הַפְּרִי־מְגַדִּים, הֵינוּ לְשִׁיטַת רֹב הַפּוֹסְקִים דְּחִיּוּב חוֹבֵל הוּא מִפְּנֵי נְטִילַת נְשָׁמָה, וְעַל־כֵּן לֹא אִכְּפַת לָן כַּמָּה שֶׁדַּם הַחֲבָלָה נִזְחָל לְאֶרֶץ וְיוֹצֵא לְאַבּוּד, וּכְמוֹ שֶׁחַיָּב בְּשׁוֹחֵט מִשּׁוּם נְטִילַת נְשָׁמָה לְכָלֵי עַלְמָא אַף שֶׁהַדָּם יוֹצֵא לְאַבּוּד, מִשּׁוּם שֶׁעִקַּר כַּוָּנָתוֹ לְשִׁחְטָה כַּצָּנוּר, וְזוֹ הַמְּלָאכָה צָרִיךְ לָהּ לְגוּפָהּ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן לְדַעַת הָרַמְבַּ״ם דְּחִיּוּב חוֹבֵל אֵינוֹ מִשּׁוּם נְטִילַת נְשָׁמָה רַק מִשּׁוּם מְקָרֵק הַדָּם מִמְּקוֹמוֹ וְחִשּׁוּב דָּשׁ, אִם־כֵּן בְּעִנְיָנוּ הוּא בְּכְלַל מְלָאכָה שֶׁאֵין צָרִיךְ לְגוּפָהּ כֵּיוָן שֶׁאֵין צָרִיךְ לְהַדָּם, וּכְעֵין מַה שֶּׁכָּתוּב בְּסִימָן של סָעִיף ח לְעִנְיַן חֵלֶב הַמְצֻעָר לְהַאֲשָׁה, שֶׁמֻּתָּרֶת לְהוֹצִיא בְּיָדֶיהָ הַחֵלֶב עַל הָאָרֶץ מִטַּעַם שֶׁהוּא מְלָאכָה שֶׁאֵין צָרִיךְ לְגוּפָהּ, שֶׁשָּׁם אִסּוּרָהּ לְהַחֵלֶב בְּתוֹךְ כְּלִי הוּא גַּם־כֵּן מִשּׁוּם מְקָרֵק שֶׁהִיא תּוֹלְדָה דָּשׁ, כִּדְאִיתָא בְּכְתֻבּוֹת ס׳, וְעַל־כָּרְחָךְ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ. וְדַע עוֹד, דְּלְכָאוֹרָה לְפִי מַה דְּפָסַק הַמְחַבֵּר לְקַמָּן דְּהַצָּדָן שֶׁלֹּא לְצָרֵךְ פָּטוּר, אִם־כֵּן צַל־קָרְחָךְ דִּסְכִירָא לֵהּ מְלָאכָה שֶׁאֵין צָרִיךְ לְגוּפָהּ פָּטוּר, אִם־כֵּן אַמַּאי מְחַיֵּב בְּחוֹבֵל, הָא הָוֵי מְלָאכָה שֶׁאֵין צָרִיךְ לְגוּפָהּ? וְאָפְשַׁר דִּסְכִירָא לֵהּ לְהַמְחַבֵּר דִּסְתָם חֲבָלָה הָוֵי מְלָאכָה הַצְּרִיכָה לְגוּפָהּ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הַמָּגֵן־אַבְרָהָם בְּסִימָן רעח בְּשֵׁם רַשׁ״ל לְחַד תַּרוּצָא, ע״ש; אִי נַמִּי, כֵּיוָן דְּמִיְּרֵי הַמְחַבֵּר בְּשֶׁצָּרִיךְ לַדָּם הַחֲבָלָה לְאֵיזֶה עִנְיָן כִּי הֵיכִי דְּלֵא לֶהֱוֵי בְּכְלַל מְקַלְקֵל, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ בְּמִשְׁנָה בְּרוּרָה, אִם־כֵּן הוּא בְּכְלַל מְלָאכָה הַצְּרִיכָה לְגוּפָהּ, עַיֵּן בְּרַשׁ״י וְתוֹסְפוֹת שָׁם. וַאֲפִלּוּ הָכִי שְׁנָה הַמִּשְׁנָה בִּלְשׁוֹן פָּטוּר דְּהוּא אָסוּר, כְּדַאֲמַרִינָן בְּשַׁבָּת ק״ז: * אוֹ סְתָם. לְכָאוֹרָה לְפִי מַה

כח. כשיש צורך בעירוי־דם לחולה ואי־אפשר להשיג דם מן המוכן בבנק הדם, מותר לבריא לתרום דם בשבת, ואף מותר, בעת הצורך, להשתמש ברכב להבאת התורמים או ציוד ההתרמה (סז), ומותר לעשות כן גם אם התרומה מותנית ברישום שם התורם (סח), וראה לעיל סעיף כא.

כט. הנהלת בית־החולים אשר השבת קדושה לה, חייבת לדאוג לכך שיכינו בערב שבת את כל מה שניתן להכין לצורך החולים בשבת (סט), ואסור לה להנהלה לסמוך על מה שיהא מותר לחלל את השבת לצורך החולים המסוכנים, אם לא הכינו מבעוד־יום (ע), וראה לעיל פרק לב סעיף לד.

בבית־החולים התורן לקבלת חולים בשבת יכינו מבעוד יום תיקים מספר, כאשר כל תיק מכיל את כל ההוראות לבדיקות השונות שיצטרכו להן בשבת, תוך כדי סימון מספר התיק על כל אחת מההוראות האלה, ולא יצטרכו בשבת לכתוב על כל הוראה בנפרד את שם החולה ושאר הפרטים הנחוצים (ואם יעשו כן בימות החול — יהיה בזה גם משום חסכון זמן בשעת קבלת החולה).

כז. בעת לקיחת דם לבדיקות שונות אצל חולה שיש בו סכנה, יש להשתדל להוציא בבת אחת את כל כמות הדם הדרושה, ולא לקחת דם גם מהוריד וגם מהאצבע (עב).

כח. חולה שיש בו סכנה שעושין לו ספירת־דם או סוכר כמה פעמים בשבוע, ולא מדי יום ביומו, ידלגו על יום השבת, אלא אם כן יש סיבה מיוחדת לעשותה בזמנים קבועים מראש (לשם השוואת תמונת הדם), והזמן הקבוע חל בשבת (עג).

כט. מותר להשתמש במכשיר לבדיקת דם לצורך חולה שבסכנה, אשר בו נבדקים בבת אחת כל מיני בדיקות ג, גם כאלה אשר אין בהם צורך מידי (עד).

פעמיים משום איסור חובל. (עג) עיין ארחות חיים סי׳ שכח ס״ק יא, ועיין סי׳ שמד במ״ב סוס״ק יא ובשעה״צ ס״ק ה ו־ט. (עד) דהא בשימוש במכשיר זה מוציאים הרבה פחות דם מאשר בבדיקה רגילה, וגם כל הבדיקות נעשות בב״א, ולכן גם אין חוששים משום מרבה בשיעורין, ועיין לעיל פל״ב הערה צ ו־קעד. (עה) וכדלעיל פל״ב סע׳ נט.

נשמת אברהם

2. מתי מותר. לכן הוצאת דם בשבת לשם בדיקתו, בין מהאצבע ובין מהוריד או עורק, מותר רק עבור חולה שיבו״ס או חשש סכנה. אולם עבור חולה כזה מותר להוציא דם, אפילו אם לא תתקבל התשובה עד למחרת, כשזה דרוש לקביעת הטיפול המיידי בחולה המסוכן. וכן מותר להשתמש במכשיר אשר בבת אחת בודק כמה נתונים, כולל אלו שלא נחוצים עבור החולה, ואין בזה׳ משום מרבה בשיעורים[13] (עיין לקמן סי׳ שכח ס״ק מד עמ׳ תנא). ויש להשתדל, אם אפשר, להוציא בבת אחת את כל כמות הדם הדרושה, ולא לקחת דם גם מהעורק וגם מהוריד או אצבע[14].

ואם כן נלמד מהאמור לענין השאלה הראשונה שבנידוננו, דהיות שמן ההכרח יהא לעשות בדיקה נוספת בלקיחת דם מהנוחיד הפנימי לאחר השבת, והיות והגישה לווריד ללקיחת דם זה כרוכה לפעמים בסיכונים, ומאידך כשת ביום השבת בלקיחת דם בכמות יותר גדולה שתספיק גם בשביל בדיקה נוספת לאחר השבת כבר לא כרוכה בסיכון נוסף מכיון שכבר הגיעו לווריד בגלל דחיפות הוצאת הדם לצורך הבדיקה המידית, לכן מותר להוציא דם בכמות יותר גדולה כדי שתספיק כבר גם בשביל בדיקה נוספת הכרוכה לפעמים בסיכונים, ולא עוד אלא שקרוב לודאי שלא רק שמותר לעשות זאת, אלא אפילו גם חייבים בכך כדי למנוע הספק סיכון מהתינוק בימות החול, בחומה למה דאיתא בגמ' ורמב"ם ושו"ע הנ"ל.

א. כשיש צורך להוציא דם בשבת אצל תינוקות ופגים מתוך וריד פנימי לשם קביעת אבחנה מדויקת במחלות זהומיות או מחלות תינוקות אם מותר לקחת דם בכמות יותר גדולה שתספיק גם בשביל בדיקה נוספת הכרחית שאפשר לעשותה אחר השבת היות ולקיחת יתר זו תמנע את הצורך לגישה נוספת לוריד פנימי לאחר השבת וימנע חשש סיכונים אצל הילד.

ב. כשלוקחים דם בשבת אצל הנז"ל מוריד חיצוני בצורך דחוף ואין בזה סיכון מיוחד אם גם בזה יהא צד היתר לקחת בשבת מנת דם יתירה כדי לעשות בהם בדיקות אחרות שאינן דחופות ואפשר לדחותן לאחר השבת כדי למנוע על ידי כך סבל מיוחד מהתינוק, או דילמא שריבוי זה הרי היא כלקיחת דם לעצמה שלא הותרה רק במקום סכנה.

ב"ה, ד' כסלו תשמ"א. ירושלים עיה"ק תובב"א.

לכבוד הרופא היקר ד"ר מאיר איקסזון נ"י.

והנה בזה נראה דאין להתיר לקיחת מנת דם יתירה, כי על כל שיעור ושיעור של הוצאת דם יש חיוב מיוחד, וכן איסור גרידא בפועל מכשיעור, לכן ברגע שרואים במזרק כי נמצא כבר כמות דם מספקת לצורך הבדיקה הדחופה הנצרכת לכעת בשבת, תו כל מה שממשיך להוציא דם יתר הוא כבר באיסור ובחיוב, ועל כן אין היתר על כך.

והכרחית עם פעולת הוצאת המנה הראשונה, וברור על כן שאפילו הקצת שסוברים בהוציא דשתי מנורות שאין לדקדק שלא יהיה הלק יותר מכפי הצריך, זהו רק בסגון שם שאין פעולה נוספת של הדלקה בידים, אבל בכגון נידוננו גם הם יודו שאסור בחיות ובכל מנה ומנה של הוצאת דם ישנה פעולת חילול של משיכה והוצאה חדשה בידים.

אולם מכיון שהוצאת כמות יתר בכעת ימנע ע"כ סבל מיוחד מהתינוק בלהבא (הגם שאין סיכון), לכן נראה לי מיהת זאת, דאם הוצאת הדם תעשה על ידי אחות (או אח) נכרי אזי יש מקום להתיר זאת בלקיחת מנת דם יתירה, כי תינוק כזה יש לו עכ"פ דין של חולה שאין בו סכנה, ומצינו להרמב"ם (כא"ח סי' שכ"ח סעי' י"ז) שפוסק שמותר לומר לעכו"ם לעשות תבשיל לקטן שאין לו מה לאכול דסתם קטן כחולה שאין בו סכנה דמי ע"ש, ואם כן הוא הדין גם בנידוננו מותר לומר לא"י שיוציא מנת דם יותר גדולה שיספיק גם לבדיקות אחרות לאחר השבת כדי למנוע על ידי כן סבל יתר מהתינוק.

[ופרופ' מאיר נ"י מנהל המרכז הרפואי שע"צ העיר לי כי אי אפשר להסתמך על אח או אחות בכיוון מקום נעיצת המזרק בווריד, והשבתי לו שאם אין רופא נכרי אפשר לסדר בכזאת, שהרופא היהודי ינעץ המזרק בכיוון הנכון, אבל האחות או האח הא"י הוא זה שימשוך את הדם, והסכים לי שזה כבר אפשר, וא"כ גם בצורה כזאת יש להתיר בהיות ומשיכת הדם היותר מהנצרך כעת שהוא האיסור יעשה זה ע"י עכו"ם].

והנני בידידות ובהערצה

אליעזר יהודא וולדינברג

5. מרכה בשיעורים (ראה לקמן סי' שכח ס"ק מד עמ' תנא). אין לקחת דם יתר על הדרוש, כדי לערוך בדיקות שגרתיות, אלא אם כן עושה זאת בפעולה אחת. לכן, כשמוציא דם על ידי "מבחנת ריק" (vacutainer), שהדם נשאב לתוכה על ידי ריק (ואקום) שבתוכה, מותר למלאות את כל המבחנה בדם אף על פי שאינו זקוק עתה אלא לחלקו והיתר לוקח עבור בדיקות שגרתיות שייערכו לאחר השבת. אך כשלוקח דם במזרק רגיל, כיון שהוא שואב וחוזר ושואב עד שהמזרק מלא, מותר לקחת רק את כמות הדם הדרושה עתה לבדיקה המדוברת. ברור שגם בהוצאת דם מחולה בדרך זו דהיינו עם המבחנת ריק יש איסור דאורייתא בשבת, ומותר רק לצורך חולה שיבו"ס, גם לפי המג"א[19] וגם לפי האבן העוזר[20], וראה גם בביה"ל[21]. והסכים אתי מו"ר הגרי"י נויבירט שליט"א. וראה מה שכתבתי לעיל סוסי' שיג לגבי שימוש בפרפרית.

6. שאיבת נוזל מחללי הגוף כגון מבית החזה, הבטן, הפרקים או מעמוד השדרה (ניקור מותני), מותר מן התורה, כי מפקד פקיד, ולכן מותר לעשות זאת בשבת אפילו לחולה שאבו"ס[22], וכן מותר לשאוב במחט ומזרק, מוגלה הנמצא בפצע[23], ועיין להלן ד"ה וזאת וסי' שכח ס"ק סט ו-ע (עמ' תסט, תע).

והעיר לי הגר"י זילברשטיין שליט"א (במהדורה קמא של ספרי עמ' שמח): לענ"ד יש לחוש בזה למלאכת "מכה בפטיש" וכדרך שכתב הרמב"ם ופסקו השו"ע שכ"ח כ"ח שמלאכת מכה בפטיש היא כוללת "מלאכת הרופא" ויעוין ברמב"ם פ"י שתמה הכס"מ הרי זה גמר מלאכה. ויפה תירץ האבן האזל משיטת הרמב"ם שכל מלאכה שצריך לה "אומן" הרי זה בכלל מכה בפטיש אף שאינה גמר מלאכה וכך מבואר בירושלמי שכל מלאכה שאין לה אב בל"ח מלאכות שבת אבל צריכה לאומן הרי היא בכלל מכה בפטיש וביחוד הוצאת ליחה שהיא תיקון גדול וגמר מלאכה. ויעויין משנ"ב שכ"ח צ' דהוצאת ליחה "אינה גמר מלאכה וא"א לבא לידי חיוב מכה בפטיש". אבל הוצאת הליחה כמדומני

וכעת בעת כתיבת מהדורא זאת, כתב לי מו"ר הגרי"י נויבירט שליט"א: למעשה אינני מבין, מה שייך הוצאת נוזל מגוף האדם למלאכת מכה בפטיש. הרמב"ם מדבר על מורסא שהוא פותח אותה לשם רפואה, שזו מלאכת הרופא, משא"כ בני"ד שמוציא נוזל מגוף האדם, מה הוא מתקן כאן, האדם נשאר אדם ותו לא. לדעתי זה שייך יותר למלאכת מפרק, והרי מצאנו דבמקום צער מותר להוציא מוגלה מגוף האדם (ראה סי' שכח סע' כח ומ"ב ס"ק צ - א.ס.א) ומ"ש הכא, שג"כ הנוזל המיותר בגוף האדם הוא מסירו ע"י שאיבה, ולכאורה זה דומה ממש למוגלה בגוף האדם, עכ"ל.

כ) עשיית זריקה לתוך הוריד אם יש בזה איסור מה"ת.

ו) **עמ"ש** בספרי בפי"ד אות י"ב לצדד לומר שגם בעשיית זריקה לתוך הוריד אין חיוב דאורייתא בהיות ואינו צריך לגוף צרירת הדם וכו'. מעיר כתר"ה את תשומת לבי וכותב וז"ל: לא ידעתי מ"ט מסתפק בדבר הרי אינו צריך את הדם אלא כדי לדעת שהצליח לפתוח את הוריד וא"כ מהכ"ת יחשב כצריך לגופה עכ"ל.

והנה מאד הנהני שכת"ר מסכים לדברי, ובשם בספרי הרי ציינתי לעיין עוד בדברי להלן בפט"ו אות י', שבשם הוספתי חיזוק לדברי. אך נזהרתי מלקבוע בזה מסמרות [הגם שדעתי כן] בהיות ששמעתי על כמה גאונים מפורסמים בדורנו שנקטו בדעה שכן יש בזה איסור תורה, והנה לדוגמא העפתי זה עתה עין על ספר שהו"ל כעת אחד מתלמידיו דמר ונקרא בשם "שמירת שבת כהלכתה", וגושפנקא דמר טבוע כמעט על פני כולו בהיותו עומד על גביו, וראיתי לו בפי"ט ס"ק נ"ה שמביא ששמע מפיו של הגאון הגר"י אברמסקי שליט"א שס"ל דבזריקה לתוך הוריד יש איסור תורה כיון שצריכים להוציא מעט דם לפני הזריקה.

ועוד זאת כותב הספר שם שכך אמר לו ד"ר שלזינגר נ"י גם בשם החזו"א ז"ל. אך ע"ז אגיד לו שאין לו סמוכין, כי לי אמר ד"ר שלזינגר שמה ששמע מההזו"א הוא רק זה, דשלא לתוך הוריד בודאי יש להתיר. והבאתי זאת בשמו בספרי שם באות ט', וכשהחזו"א חשב מתחילה שהזריקה שדוברה ביניהם על עשייתה היא לתוך הוריד התחיל לחקרו על אפיה, אבל כשבהמשך השיחה אמר לו הד"ר שלזינגר שאינה לתוך הוריד הפסיק החזו"א את המשך חקירתו ואמר לו: אם כך הדבר הרי אין כל שאלה שמותר לעשותה. באופן שלא סיים לו חו"ד על כשהיא בתוך הוריד.

יט) טבילת צמר גפן במי־בורית לניקוי מקום הזריקה אם יש לחוש בזה לאיסור סחיטה.

ז) **לדברי** בפי"ד אות י"א שכתבתי לענין טבילת הצמר גפן במי־בורית לניקוי מקום הזריקה דאין לחוש בזה לאיסור סחיטה בהיות שזורקים חתיכת הצ"ג לאשפה והנוזל הנסחט הולך ג"כ לאיבוד וכו' (ולכן אין בכה"ג לא משום סחיטה הולדת מלבן ולא משום סחיטה תולדת דש), מעיר כת"ר, דמאי מהני מה שזורק אח"כ את הצמר גפן והרי בתוזלה הוא סוחט ממנו מים לנקות את המקום ואין לך צורך גדול מזה ומה טעם חשיב ליה מר כאילו הנסחט הולך לאיבוד, ע"כ.

ולא אבין. הרי בדברי שם הדגשתי דהוא זה מפני שמשום צורך ניקוי המקום מספיק טיפה כזאת אשר לא תביא בכנפיה כלל לידי סחיטת הצ"ג, וניקוי המקום יעשה בדרך העברה בעלמא של טיפת הרטיבות על פניו, ורק עמה נשאב מהמי־בורית עוד כמה וכמה טיפות, שא"א לדקדק שלא ישאבו יחד אתה, והן המה היכולות להביא [או המביאות] לידי הסחיטה. ולכן כתבתי הנימוק שהנוזל הנסחט הזה הולך לאיבוד יחד עם יתר הנימוקים שאני כותב שם בזה, ובסיכומי ההלכות שם בפי"ד סעי' כ"ג הוספתי להביא מ"ש להתיר בכזה גם בספר שו"ת אגרות משה כיעו"ש. [ויעוין גם בכלכלת שבת במלאכת דש מ"ש נמי מזה דכשהמשקין הולכין לאיבוד לא דמי לדש ומותר להדק גם כשהו"ל פסיק רישא עיי"ש ויעוין גם בשו"ע סי' ש"כ סעי' י"ח וט"ז ומג"א שם וביאור הלכה ד"ה יש מי שמתיר עיי"ש].

ובדברי שם הדגשתי דיש להתיר בפרט כשיטול חתיכת צ"ג יותר גדולה, והיינו, דבאופן זה חלק ממנה מהצד שמחזיק בה בידו תשאר יבשה ובחלק הרטוב ינגב שטחיות, דאז גם לא הו"ל פ"ר. והכי מצינו גם במג"א בסי' ש"ב ס"ק כ"ז דמתיר לקנח בסמרטוט ספסל בהיות דליכא פסיק רישא ואין מקפיד על מימיו ע"ש ובמ"ב ס"ק נ"ט.

ח) **ויש** לזכור גם זאת שכל המדובר שלנו הוא בסחיטה שאין בה שיעור כגרוגרת שחייבים עליו, וכמו"כ שהמדובר גם על סוג סחיטה שהרבה סוברים לפסוק שכל כולה אינה אלא מדרבנן, יעוין במ"ב סי' ש"כ ס"ק כ"ט. ויעוין גם בתוס' בשבת ד' קמ"ד ע"א ד"ה כבשים, ובגליון הש"ס להגרע"א בד' קכ"ח ע"ב מה שמציין לדברי התוס' ע"ש ואכמ"ל.

ט) **אך** זה ודאי צריך ליזהר שלא לסחוט מהצ"ג חזרה אל כלי המי־בורית, כמובן. ועל כן בודאי אם אפשרי הדבר מוטב לנקות מקום הזריקה עם דבר שיש לו בית אחיזה ממש, או עם חומר שאינו בולע אל תוכו.

זריקות – סיכום דינים

(וראה גם לקמן סי׳ שטז ס״ק ב3)

1. **קריעת נייר העטיפה.** מותר לקרוע את נייר העטיפה שמסביב למזרקים, שקיות וכו׳, ואף מותר לחתוך במקום המיוחד לכך, אבל לכתחילה לא יקרע במקום האותיות[18]. מותר לקרוע בין שתי אותיות של מלה אחת[19]. ואם אי אפשר לעשות זאת יקרע כרגיל.

2. **ניקוי המקום.** יזהר לא לנקות את מקום ההזרקה בצמר גפן ספוג בחומר מנקה אלא ישתמש בבד סינטטי שאינו סופג אג ישפוך את הכוהל במקום הדרוש ואחר כן ינגבו בצמר גפן יבש[20]. רצוי להשתמש רק במזרקים שבאים מבית החרושת כבר מחוברים למחט מתאימה[21].

3. **זריקות תת-עורית או תוך-שרירית.** מותר להזריק, אפילו לחולה שאין בו סכנה, זריקה תת-עורית או תוך-שרירית[22] וראה לקמן סי׳ שכ ס״ק א. ישתדל להשתמש במזרק שכבר מחוברת אליו מבעוד יום מחט מתאימה, אך אם אין כזה, מותר גם לחבר מזרק למחט מתאימה[23]. וראה לקמן סי׳ שטז סע׳ ב.

4. **זריקה תוך-ורידית.** אסור להזריק זריקה תוך-ורידית אלא לחולה שיש בו סכנה או ספק סכנה[24]. במה דברים אמורים, כשמכניס לראשונה מחט לוריד, אך אם כבר נמצא צינור בתוך הוריד, מותר להזריק דרכו גם לחולה שאין בו סכנה. וכן אין להכניס צינור (״קנולה״) לתוך הוריד, כדי שיהיה ״וריד פתוח״ לעת הצורך אלא אם כן מדובר בחולה שיש בו סכנה או ספק סכנה, והרופא חושש שלעת הצורך חייב להיות וריד פתוח לטיפול מידי. וראה לקמן סי׳ שטז ס״ק ב4 (עמ׳ שמג).

4. **עירוי וזריקה תוך – ורידית.** חולה שיבו״ס, מותר לחלל את השבת כדי להזריק לו זריקה, בין תת-עורית, בין תוך-שרירית ובין תוך-ורידית, ולחולה שאבו״ס ודאי שמותר להזריק לו זריקה תת-עורית או תוך-שרירית, כיון שאין בהן כשלעצמן איסור תורה. אולם בנוגע לזריקה תוך ורידית, יש אומרים שיש בה איסור תורה, כי צריכים להוציא מעט דם לפני ההזרקה כדי לוודא שהמחט אמנם נמצא בתוך הוריד, וחייבים משום מלאכת דישה[16]. לכן אסור - לדיעה זו - להכניס עירוי לתוך וריד של חולה שאבו״ס או ל״שמירת וריד פתוח״ של חולה כזה אלא אם כן יש חשש סביר שמא יצטרכו לחולה זה וריד פתוח באופן דחוף להצלתו בשבת. ומאידך מותר להכניס עירוי לחולה שיש בו סכנה ל״שמירת וריד פתוח״ אעפ״י שכרגע אין צורך לזה. אולם לדעתו של הציץ אליעזר[17] יש כאן רק איסור דרבנן כי אינו צריך לגוף הדם אלא כדי להכיר אם המחט נמצאת בתוך הוריד, והו״ל איפוא כחופר גומה וא״צ אלא לעפרה. ועוד כתב שם, שטיפות דם אלה המה מיפקד פקיד בתוך הוריד כפי שכתב בשו״ת קול גדול למהר״ח בן חביב ז״ל סי׳ מג, וע״כ אין חייבים על הוצאתם משום חובל, וכותב שם הגרא״י וולדינברג זצ״ל שהוא שמע מד״ר שלזינגר ז״ל שהחזו״א זצ״ל רק אמר לו שכשלא לתוך הוריד בודאי יש להתיר. וראה לעיל סי׳ שיג ס״ק א (עמ׳ שמ) לגבי שימוש בפרפרית וכן שם4 (עמ׳ שמא).

סעיף מז עצם (ק) שיצא ממקומו, מחזירין אותו.

סעיף מח אסור להניח בגד על מכה שיוצא ממנו דם, מפני שהדם (קא) יצבע אותו,

נשמת אברהם

מותר לו לעבור על הלאו דחובר חבר. וא״כ צ״ע למה מותר לו כאן לפי המ״ב לעבור על הלאו דחובר חבר מאחר שאינם רודפים אחריו כלל. ולמעשה מה שכתב המ״ב כאן הוא לשון רש״י[859]. אך תוס׳[860] שמקשים: ותימה ה״ד אי דאיכא סכנה פשיטא, דאין לך דבר שעומד בפני פק״נ, ואי ליכא סכנה אמאי שריא, ע״כ. והמהר״ץ חיות בסנה׳ מתרץ וז״ל: ונ״ל דהו״א דחובר חבר כיון דזדונו בסקילה ע״כ דיש בו סרך ע״ז ואביזרא דע״ז יהרג ואל יעבור ואפי׳ במקום סכנה אסור, קמ״ל דמותר בסכנה[861]. והרא״ש כותב[862] ודוקא נחשים ועקרבים גופייהו אבל לחישתן על נשיכתן שריא כדאמר לקמן בפרק חלק[863] לוחשין לחישת עקרבים ונחשים בשבת, ואם אין יודע לחש ורצין אחריו אף לחבר מותר מפני פק״נ כמו שמותר להורגו, וכ״כ הרי״ף.

ועיין בב״י ביו״ד שם שכותב: ומה שהוצרכו להתיר זה בשבת, היינו משום דאסור להרבות בשיחה בשבת כמו שנתבאר בטור או״ח סי׳ שז (בשם הירושלמי), לכך באו להשמיענו דשיחה זו שריא, עכ״ל.

(ק) **שיצא ממקומו.** המג״א חולק ע״ז וס״ל דדוקא עצם הנשבר מותר להחזירו כדאיתא בגמ׳, אבל עצם הנשמט ממקומו אסור להחזירו דאפי׳ לשפשף הרבה בצונן אסרו כדאיתא בסעי׳ ל, וכ״ש חזרה, והעתיקוהו כמה אחרונים, ומ״מ ע״י א״י נראה שאין להחמיר. ובספר שלחן עצי שטים חולק על המג״א וכתב שיצא ממקומו לגמרי חשיב סכנת אבר כמו נשבר אם לא יחזירנו מיד ושרי להחזיר אפי׳ ע״י ישראל וכבסע׳ יז, עכ״ל. והאי דלעיל סע׳ ל איירי לדעתו בשלא נשמט לגמרי ממקומו, ונראה דגם לדעת המג״א אם הרופא אומר שנפרק בחזקה ויוכל לבוא לידי סכנת אבר שמותר למשוך ולהחזירו למקומו כדרך שעושה בחול[864]. וכן פוסקים הח״א[865] והערוה״ש[866] כהשלחן עצי שטים.

אמנם אם לפי דעת הרופא אין בזה אלא סכנת אבר ויש צורך להרדים את החולה, יש לעשות את ההרדמה באופן שיש בו רק איסור דרבנן[867]. וראה לעיל ס״ק עג (עמ׳ תעא).

(קא) **יצבע אותו.** וכן כתב מרן לעיל[868]: מי שאוכל תותים או שאר פירות הצבועים, צריך ליזהר שלא יגע בידיו צבועות בבגדיו או במפה משום

ציונים והערות

859) סנהדרין סה ע״א ד״ה אסור. 860) כריתות ג ע״ב ד״ה ואי. 861) וכתב לי הגרש״ז אויערבאך זצ״ל שאין חובר חבר חייב רק מלקות ולא סקילה - רמב״ם פי״א מע״ז ה״י. 862) בסנהדרין שם. 863) סנה׳ קא ע״א. 864) מ״ב ס״ק קמה. 865) כלל סט סע׳ ז. 866) סע׳ מ. 867) שש״כ פל״ג סע׳ יז. 868) סי׳ שכ סע׳ כ.

(קב) ואסור להוציא דם מהמכה, לכך יש לרחוץ המכה במים או ביין תחלה להעביר

נשמת אברהם

צובע, ע״כ. אולם הרדב״ז[869] כותב, הובא במג״א[870], דכל זה הוא חומרא יתירה הוא, כיון שהוא דרך לכלוך אך חולק עליו המג״א כי בסי׳ שב סע׳ י מובא דיש אוסרין (מרן שם) כיבוס דרך לכלוך כ״ש צביעה היא כך לכן אין להקל, עכ״ל וכאן, כותב המג״א[871]: ואע״ג דמקלקל פטור מ״מ אסור ונ״ל דבבגד אדום פשיטא דאסור, עכ״ל.

אך כותב המ״ב[872] ובמקום הדחק, הסכימו האחרונים דיש להקל דהוא דרך לכלוך. וראה מה שכתבנו לעיל סע׳ ז סוס״ק כב לענין קינוח למי שסובל מטחורים מדממים. וכן ראה בשו״ע הרב[873] שמביא כראיה לכך שאשה שפירשה נדה בשבת מותר לה ליתן מוך שהתקינה לנידתה[874], וכן לענין בדיקת ז׳ נקיים בשבת. וכ״כ הכף החיים להקל[875]. וכותב הקצות השלחן[876] שאם מי שיש בו מכה המוציאה דם טוב אם ייחד בגד לזה דאז אין בו משום צביעה כמו שכתב השו״ע הרב במוך שהתקינה לנדתה דהיינו שהוא מיוחד לכך אין בו איסור צביעה ובזמננו משתמשין לחבוש מכה ב״באנדאשז״ (תחבושת) הנעשה מתחלה רק לשם זה וכו׳ וכיון שהם מיוחדים לכך אין בהם איסור צביעה ע״י הדם של המכה. ולקנח דם טחורים בסמרטוט אין שום פקפוק ופשוט מכמה טעמים ובמנחת שבת ס״ק ל התיר, עכ״ל. ולכאורה פשוט דה״ה בנייר של בית הכסא.

הראש״ל הגר״ע יוסף שליט״א גם דן בענין[877] ומסכם שנראה דבזה (קינוח בנייר) בודאי יש להקל, שהוא דרך לכלוך ודאי, ומה גם שתיכף משליך הנייר לאיבוד. ומוסיף: וגם בשאר ענינים במקום שקשה להזהר יש לסמוך על הרדב״ז וסיעתו להקל, כיון שהוא דרך לכלוך, וכו׳. וביותר יש להקל למי שעלול תמיד לרדת לו דם מהחוטם, ולפעמים קשה לעצור הדם, אא״כ ע״י נתינת צמר גפן בפנים החוטם, עכ״ל. ובהערה שם[878] כותב הגאון שליט״א בשם החכם צבי[879]: ולכן נ״ל להלכה שבבגד לבן יש להתיר אף לכתחלה, אבל בבגד אדום, שאין בו ציורים, יש להחמיר לכתחלה, ומוסיף הגאון שליט״א: ומחמיר תבא עליו ברכה.

(קב) **ואסור להוציא דם.** כותב המ״ב[880]: הוא ענין בפני עצמו, דהיינו שאסור לדחוק בידיו על המכה כדי להוציא דם, או כשכורך איזה דבר על המכה, אסור להדקה כדי שיצא דם דהוא חובל והוי אב מלאכה, ויש שסוברים דה״ה אם מניח על המכה דבר שמושך

ציונים והערות

869) ח״ד סי׳ קלא. 870) סי׳ שכ ס״ק כד. 871) סי׳ שכח ס״ק נב. וכ״כ הבן איש חי שנה ב׳ פ׳ תצוה סע׳ ו.
872) שם ס״ק קמו, וכן בסי׳ שכ מ״ב ס״ק נט וסי׳ שטז מ״ב ס״ק ל. 873) סי׳ שב בקונטרס אחרון. 874) סי׳ שג סע׳ יח. 875) סי׳ שכ ס״ק קכב. 876) סי׳ קלו בבדה״ש ס״ק יא (עמ׳ עא). 877) ספר לוית חן סי׳ שכח אות צב. 878) עמ׳ קמט. 879) הוספות וליקוטים סי׳ א דף עא ע״ב. 880) סי׳ שכח ס״ק קמז.

נשמת אברהם

סכנה, צריכים לדון על שלושה סוגי מזרקים ומחטים: א) כשגם המזרק וגם המחט הוא רב שימושי, דהיינו שאחרי השימוש, ניתן להרתיחם ולהשתמש בהם שוב. ב) כשהמזרק או המחט הוא לשימוש חד פעמי, ואז מפרקים אותם מיד אחרי השימוש וזורקים את החלק שלא מועמד לשימוש חוזר. ג) כששניהם לשימוש חד פעמי ואז זורקים בדרך כלל את שניהם כשהם עוד מחוברים אחד לשני. בכל שלושה הסוגים מדובר כשהם באים בנפרד ומחברים אותם יחד תיכף לפני השימוש ובוחרים מזרק ומחט בגודל הרצוי. בשני הסוגים הראשונים יש מקום להקל לתחוב המחט במזרק גם בשבת לשם שימוש עבור חולה שאין בו סכנה[2], וכן מובא בשם הגרש״ז אויערבאך זצ״ל[3] דמפשטות הדברים נראה דההיתר של כוס של פרקים הוא אפילו בכה״ג שכל חלק בפני עצמו אינו ראוי לכלום[4]. וכן מתיר הציץ אליעזר[5] והראש״ל הגר״ע יוסף שליט״א[6]. וכותב השו״ע הרב[7]: לא אסרו בנין עראי וסתירתו אלא כשאינו עשוי על מנת לסותרו בשבת עצמה, עכ״ל. ומשמע מדבריו שבאופן כזה, אפילו איסור דרבנן ליכא, וכ״כ בשו״ת חלקת יעקב[9] ובבן איש חי[10]. ועיין מה שהוסיף הגרש״ז אויערבאך זצ״ל (בהערה שם) דאפשר דכל זה במחט שכבר היתה במזרק מע״ש ולא במחט חדשה, וכמו דאסור להכניס שרוך לתוך נעל שלא היה בה קודם, סי׳ שיז במ״ב ס״ק יח, כך גם כאן, אך אם נאמר דבכה״ג שאין רגילים לבטלו לתמיד, מותר גם להכניס שרוך (וכמו״ש הקצוה״ש סי׳ קמו בבדה״ש סוס״ק ג), ה״ה נמי דשרי הכא, אם רגילים להוציא המחט ולהחזירה שנית לאחר חיטויה במים, עכ״ד.

וכל זה בשני סוגים הראשונים כשהוא צריך לפרק את חיבור המחט מהמזרק, אולם בסוג השלישי, כשרגילים לזרוק את שניהם כשהם עדיין מחוברים אחד לשני, מובא בשם הגרש״ז אויערבאך זצ״ל שם דלדעת החזו״א סי׳ נ ס״ק ט ד״ה והא דכתבו, דכל הרכבה הדרושה לשימוש אסורה, נראה דאפילו אם אחרי השימוש הוא זורק את המזרק מחובר למחט לפח-אשפה ג״כ אסור, דמהיכי תיתי נימא דמה שרגילים לפרק ע״מ להחזיר גורם טפי היתר ממה שזורקו לגמרי ואינו חושב לכלום, הרי איפכא מצינו לענין אגד של לולב (סי׳ שיז מ״ב ס״ק כט) דמכיון שלאחר החג זורקו ואינו מתיר, חשיב טפי של קיימא, עכ״ד[11]. שוב כתב לי הגרש״ז אויערבאך זצ״ל דאף שאסור לתקן קיסם לחצוץ בו שיניו אף שהוא חד פעמי וגם זורקו מיד, מ״מ אפשר דהתם מיד

ציונים והערות

2) שש״כ פל״ג סע׳ ט. 3) שם הערה מג. 4) ואי לא אמרינן הכי, יש לאסור לכסות מלחיה בשבת, וכן להחזיר שרוך לתוך הנעל, הואיל והשימוש הוא ע״י שניהם יחד - שם. 5) חי״ג סי׳ מו, ועי׳ גם בלב אברהם ח״ב עמ׳ כו. 6) שו״ת יחוה דעת ח״ב סי׳ נו. 7) סי׳ שיג סע׳ כא. 8) וצ״ע דהא מלחיה אינה עשויה שוב לפותחה בו ביום, וראה במ״ב ס״ק מה, לפותחן ולסוגרן תמיד, ומשמע דלאו דוקא בשבת עצמה - מו״ר הגרי״י נויבירט שליט״א. 9) ח״ג סי׳ קיג (מהדורא בתרא או״ח סי׳ קכט). 10) שנה ב פ׳ ויקהל סע׳ ה. 11) שש״כ

נשמת אברהם

כשתיקנו נקרא בשם כלי שראוי לחציצת שינים לכשירצה, וכן גם הדרך שאנשים מכשירים קיסמים לכך, משא״כ במזרק הרי ההרכבה צריכה להיות דוקא סמוך מאד לשימושו, יתכן שהתיקון כלי הוא רק ההכשרה לזריקה, ואילו ההרכבה נחשבת כתחילת ההשתמשות של מעשה הזריקה, ולא כעושה כלי, אך הדגיש שלא מצא בית אב לחילוק זה. ועיין מה שכתב הגרא״י וולדינברג זצ״ל[12] שחולק בדעת החזו״א.

ואפילו אם נאמר שהרופא או החולה יחברם יחד בשבת בדעת תחלה לפורקם מיד אחרי השימוש ועושה כן, אינו מועיל, עיין לקמן סי׳ שיז סע׳ א בביה״ל ד״ה הקושר, שכשדרך כל העולם לעשותו לקביעות לא אזלינן בתר דעתו ומדאורייתא אסור, עיי״ש[13].

כותב השו״ת מהרי״ל דיסקין[14] להסתפק בדין קשר שפעמים נמלך ומבטלו וכותב: אם אינו צריך לחבל ולכן מניחו שם קשור אי איכא איסורא, דנימא דקשירה זו הויא מלאכה שאינה צריכה לגופה, דהיינו שמתעצל להתיר, אבל אינו רוצה בקשירתו וכו׳, וקצת יש להביא ראיה מהא דיומא סז ע״א דתיקנו חז״ל שיקשור גם בין קרניו (של שעיר המשתלח), והלא קשר זה אינו עשוי להתירו לעולם שהרי כשמתגזר איברים אינו יורד אחריו, ואם כן להרמב״ם עובר בקושר ביום הכפורים ממש, אלא ע״כ כנ״ל, דכיון שאינו צריך לו לקשר אח״כ לא חשיב קשר של קיימא וכו׳, עכ״ל. וצל״ע אולי לא מדובר על קשר כפול אלא על קשר של עניבה?

אגודת לולב ביום טוב. ומאידך ראה ברש״י[15] שכותב: שכשאוגד לולב ביום טוב לא יקשור שני ראשים כאתד כשאר קשרים וכו׳ וזה של קיימא הוא שאינו חושש להתירו עולמית, עכ״ל.

וכותב הגרש״ז אויערבאך זצ״ל[16]: אולם יש לדון דאפשר שאין זה דומה כלל ללולב אשר שם עיקר הרצון הוא הקשר מפני שלולב צריך אגד או משום ״זה אלי ואנוהו״, והקשר נעשה לקיום המצוה כשהם קשורים יחד, מבלי לחשוב כלל על התרת הקשר, כי לא איכפת לו כלל אם ישאר קשור או לא וכו׳, לכן גם חיבור חלקי המזרק לא חשיב כבונה הואיל ודעתו רק לרגע של הכנסת התרופה ולזורקו אח״כ. גם ראיתי בשו״ת מהרי״ל דיסקין וכו׳ מ״מ מצד הסברא נלע״ד דמה שזורקו לאשפה גם כן חשיב כאינו של קיימא, ומ״מ פלא שלא הזכיר כלל מהגמ׳ ורש״י מאגד של לולב, עכ״ל.

חיבור מחט למזרק. ושמעתי מהגרש״ז אויערבאך זצ״ל שמותר, לעת הצורך, לחבר מחט למזרק בשבת כדי להשתמש בהם, אפילו בחולה שאין בו סכנה.

ציונים והערות

פל״ג הערה מג, וכ״כ בלב אברהם ח״ב עמ׳ כ. 12) לב אברהם שם עמ׳ כו. שו״ת ציץ אליעזר חי״ד סי׳ כז ס״ק ה. 13) מפי הגרש״ז אויערבאך זצ״ל. 14) קונטרס אחרון אות לה. 15) סוכה לג ע״ב ד״ה הותר אגדו. 16) שש״כ ח״ג תיקונים ומילואים פל״ה הערה סג. עמ׳ נח.